

לעילוי נשמת

ה"ר יוסף וולף ז"ל ב"ר ברוך חנדל הי"ד ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה
החשובה
רודפת צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ד"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחטי יזר

גליון מס' 355

פסחים נ"ד-ס'

בס"ד, י"ב אדר תשס"ו

השבוע בגליון

- ♦ אמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"
- ♦ בקריאת שמע
- ♦ קנאת המלאכים
- ♦ "ברוך שם" - לא אתנחתא בתפילה

- ♦ בן חורג ובן אשתו, מי קרוי "בן"?
- ♦ מי האבא של סרח בת אשר?

- ♦ מסירות נפש על קידוש ה'
- ♦ להמלט או למסור את הנפש?
- ♦ זרוע עלויה בליל הסדר
- ♦ צוואת הספריה הגדולה

דבר העיון

תחנה סופית

הסיפור הבא לא אירע בפורים, אך למען האמת, פלא הוא הדבר. היה זה לילה רגיל. סהר ישנוני תלה בעצמתיים מעל גגוני התחנה המרכזית הישנה בתל אביב, והפיץ מנוגהו על האבק והלכלוך שהצטברו עליהם במהלך היום. פועלים לאים חפנו לכלוך ביעיהם, והביטו בייאוש ברוח החמה הזורה את עמלם לכל עבר. בליל של אנשים שבעי-יום השתפך אל המתחם מכל מרחבי העיר ההומה, כמו מצאו בו מפלט ומרגוע מתהפוכות היום. מנועי דיזל פלטו עשן שחור אל החלל האביך בנהמות שואגות, משל היו מזרזים את הנוסעים לעלות עליהם פן יבולע להם.

בין המזדרזים אל רציפי התחנה המרכזית נדחף יהודי בעל ארשת פנים דאגה. עליו להגיע לנתניה. עכשיו. הנהגים בישרו לו בחצי פה, כי אין קו ישיר לנתניה, אך הוא לנתניה חייב להגיע. עליו למצוא נהג אוטובוס שכבר נלאה מלסרב לפניות הנוסעים, ולבקש הימנו כי יורידו על אם הדרך, בואכה נתניה. משם כבר יסתדר.

לשמחתו, הנהג האיר לו את פניו. איש חמד, שהביט לעברו דרך זכוכיות מגדלת והפטיר תוך הרמת גבות: "מה שתרצה". למראה פניו המופתעות של הנוסע, סיפר נהגו: "היום כבר ביקשו ממני דברים קשים בהרבה, להוריד אותך בנתניה זו בכלל לא בעיה".

האוטובוס יצא לדרכו. נוסע סקרן שישב ליד הנהג ונמנה על האנשים הבטוחים כי הנהגים הם אנשים הנהיגם לשוחח שיחות של בטלה ורק מפני כן בחרו לעצמם מקצוע זה, פנה אליו: "ינו, מה כבר ביקשו ממך היום?".

נהג נענה לאתגר וסיפר: "בצהריים עלה אדון בן חמישים, שישבים או שבעים, התיישב מאחורי ואמר לי שהוא עייף מאוד. "עשה לי טובה, תעיר אותי בעפולה".

שמע השיחה הגיע אל מיודענו השואף נתניהת.

דף נגב מה ראו חנניה מישאל ועזריה

מסירות נפש על קידוש ה'

שאלה קשה ביותר נשטחה לפני בעל "שבות יעקב" זצ"ל (שו"ת ח"ב סי' ק"ח), אשר כיהן כרב בערים שונות באירופה, בעת תקופה קשה לעמנו.

להמלט או למסור את הנפש? יהודים קדושים וטהורים, שיגרו אליו שאלה דחופה, בה סיפרו, כי הם בני קהילה קדושה שאולצה על ידי בני עוולה להשתמד, וכל בני הקהילה עומדים למסור את נפשם על קידוש ה', אך בידי מעטים מהם קיימת אפשרות להמלט על נפשם, הראוי להם לעשות כן, או שמא עליהם למסור את נפשם על קדושת שמו יתברך?

עצם השאלה מעוררת חידודין וסילודין מדרגתם הגבוהה של אבותינו, אשר בעיותות מצוקה נוראות ואיומות, שיגרו שאלות מסוג זה אל גדולי הדור.

לגופו של עניין, כתב ה"שבות יעקב" בתחילת מכתבו כי מגמתנו קיימת הוכחה ברורה, לכאורה, שעליהם להשאר במקומם ולמסור את נפשם!

גמרתנו מביאה את דברי תודוס איש רומי: "מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש", בשעה שציווה עליהם נבוכדנצר להשתחוות לפסל, לפי ש"נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים", מה צפרדעים שאינם מצווים על קידוש ה', קפצו לתוך התנורים החמים של בתי המצרים, כדי לקדש שמו יתברך, אנחנו שמצווים על קדושת ה', וודאי חייבים להכנס לכבשן האש.

בעלי התוספות בסוגייתנו תמהים על קל וחומר זה, וכי אם לא היו מוצאים קל וחומר זה, הכי היו משתחווים לצלם?! הרי כל יהודי מצווה למסור את נפשו ולא לעבור על אחת משלשת העבירות החמורות!

ר"י מתוך, כי היה באפשרותם להמלט על נפשם, ומדוע לא ברחו? זאת למדו הם מן הצפרדעים, שיש להישאר ולמסור את הנפש! אכן, במדרש חזית (שיר השירים זח) נאמר, כי היה בידם להמלט והם לא עשו כן, בכוונה תחילה.

מכאן אומר ה"שבות יעקב": "לכאורה נראה פשוט דאין להם לברוח".

ברם, מיד הוא חוכך בדעתו, כי לא יתכן הדבר, שהרי בוודאי כאשר ניתן לקיים את שני הדברים, גם לא לעבור על איסור עבודה זרה וגם לקיים "וחי בהם", אין כל עילה שלא לעשות כן, וכפי שמבואר במקומות אחדים בש"ס [ועיי"ש שהסתייע גם ממעשים המובאים בגמרא].

ה"שבות יעקב" (שם והובאו דבריו בפתחי תשובה יו"ד סי' קנ"ז אות ח') מכריע, כי המקרה של חנניה מישאל ועזריה היה מיוחד, מפני שנצטוו על ידי בת קול להכנס לתוך האש. אולם, כל יהודי החפץ לנהוג כן, אינו נחשב מאבד עצמו לדעת ורשאי הוא למסור את נפשו על קידוש ה', ו"אם רוצה להחמיר על עצמו ולמסור נפשו לקדש השם ברבים שממנו ילמדו אחרים לעשות, זכור לטוב".

ה"פרי חדש" (על הרמב"ם הל' יסודי התורה פרק ה' הלכה ג', מובא בספר הליקוטים שם) כותב, כי כל

לעילוי נשמת

מרת **מלה (מחלה) זיסר** ע"ה
בת ר' יוסף ז"ל נלב"ע י"ב אדר תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הרב **משה צבי יוסף הלפרן** ז"ל
ב"ר שלמה ז"ל
נלב"ע ט"ו אדר תשל"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידיו משפחות הלפרן
קרית קריניצא - גבעת שמואל

עילוי נשמת

הרה"ח **יצחק מרדכי דייטש** ז"ל
ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע י"ב אדר ב' תשל"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הרה"ח **שלום ז'יטניצקי (בודה)** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע פורים, י"ד אדר תשמ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י משפחתו שיחיו

יהודי שיכול לברוח ואינו בורח, הרי הוא מתחייב בנפשו, ואילו המקרה של חנניה מישאל ועזריה שונה בתכלית, מפני שהיו גדולי ישראל והיה קידוש ה' גדול ורב במסירת נפשם על קדושת שמו יתברך, ולכן להם היה מותר הדבר (עיי"ש שביאר כן גם בדברי ר"ת שהביאו התוס' בסוגייתנו).

דף נד/א אלה בני צבעון

צוואת הספריה הגדולה

"מעשה שהיה, כך היה", פותח בעל "שבות יעקב" את הנידון בשאלה שהועלתה לפניו (שו"ת ח"א סי' קס"ט).

בן חורג וכן אשתו, מי קרוי "בן"? מעשה באדם שהותיר אחריו ספריה עשירה ומפוארת וטרם מותו כתב צוואה בה ציווה את ספריו לבנו. המקורבים ובני המשפחה לא ידעו כיצד לפרש את הצוואה, שכן, בניס חיים לא היו לו לנפטר, ומאידך, הוא הותיר אחריו שני אנשים העשויים, לכאורה, להלוים את ההגדרה "בן". האחד מהם היה נכדו, בן בנו, והשני היה בנה של אשתו, לה נישא בזיווג שני. למי שייכת הספריה?

מן הגמרא (בבא בתרא קמ"ב) ומן הפוסקים (יו"ד סי' י"ז וחוו"מ סי' רמ"ז בשם הרמ"ה) עולה, כי כאשר יש בניס חיים, הנכדים אינם כלולים בתואר "בן". אך כאשר אין בניס חיים, בן הבן, קרוי "בן" אפילו אם יש בנות.

השאלה העומדת לפנינו, איפוא, היא, כי מחד, כאשר אין בניס, הרי הנכד, בן הבן, קרוי "בן". מאידך, יש כאן בן חורג, בנה של אשת הנפטר. הבן החורג היה תלמיד חכם ולפיכך היו שצידדו בעדו, שהרי מסתבר שהאב ייעד את הספרים למי שהם ראויים ונצרכים יותר.

יהודי על ערש דווי חפץ להעניק מנכסיו ללומדי תורה: בעל השבות יעקב התייחס לטענה זו וכתב, כי אם אכן הצדדים היו שקולים, היה זוכה התלמיד חכם בספריה, כמבואר בגמרא (כתובות פ"ב) ברש"י (שם ד"ה "תי"ח קודם") ובפוסקים (טור ו"שולחן ערוך" סי' רנ"ג), שמסתבר כי יהודי העומד על סף פרידתו מן העולם, חפץ לרכוש זכויות רוחניות ולהעניק מנכסיו ללומדי תורה. ברם, במקרה דן הנידון שונה, מפני שברור הדבר, כי הנכד קרוי "בן" על פני בן אשתו, שהרי "בני בניס הרי הם כבנים" ואילו בן אשתו אינו קרוי כלל "בן".

"שבות יעקב" מוסיף לשואל, "וכדי שלא להוציאך חלק בלי ראייה, אעתיק לך את לשון התוספות שכתב כן בפשיטות", הלא הם התוספות בסוגייתנו, כדלהלן. גמרתנו שואלת, כיצד יתכן ש"ענה" נמנה בתורה בין בני שעיר וגם על בני צבעון בן שעיר. הגמרא מסיקה, כי צבעון בן שעיר נשא את אמו! ונולד ענה. ענה היה, איפוא, אחיו מהאם של צבעון וגם בנו.

בעלי התוספות מעירים, כי אין די בכך שהיה בן אשתו של שעיר כדי לכנות את ענה כבנו של שעיר, מפני שבן אשתו של אדם אינו קרוי בנו. על כרחך, אומרים בעלי התוספות, כי ענה נחשב בנו של שעיר, מפני שהיה בן בנו, ולא מפני שהיה בן של אשתו. ניתן להסיק מתוספות, כי בן הבן נחשב בן יותר מאשר בן האשה. מעניין, כי בפסקי תוספות המיוחס לרבינו יעקב "בעל הטורים", בנו של הרא"ש (הנדפסים מיד בסוף הש"ס, כאן, אות קמ"ה) פסק: "בן אשתו אינו קורא אותו בנו, בן בנו קורא אותו בנו". מחבר "פסקי תוספות", שהיה אחד מהקדמונים, הבין שאין כאן רק פירוש במקרא, כי אם פסק!

הוא מסיים את תשובתו: "ומובטח אני בהאי צורבא מדרבנן שאם תלמיד חכם הגון הוא ויראה תשובה זו שכתבתי, שהוא עצמו לא ירצה ליהנות ממה שאינו שלו". אם "שבות יעקב" כתב על בן חורג ביחס לנכד, הרי שהחיד"א (שו"ת "חיים שאל" סי' מ"א) דן על בן חורג ביחס ליתום שנתגדל בבית הנפטר. גם במקרה זה, הוא אומר, בנו יחשב אותו יתום, עליו נאמר "כאילו ילדו", ולא בנו החורג. שכן בתוספות ובפסקי תוספות למדנו, שבן חורג אינו נקרא בן כלל!

המדובר כמובן, שהבן החורג לא נתגדל בביתו, אם גדל בתוך ביתו, הרי אף עליו יאמר "כאילו ילדו" [ועיי"ש שדן אם יש עדיפות לבן החורג שגדל בביתו על פני יתום אחר שנתגדל אצלו, ודן בדבר מכח סוגייתנו].

מי האבא של סרח בת אשר? מעניין לציין, כי סרח בת אשר המפורסמת בכך שהודיעה ליעקב אבינו ע"ה על המצא בנו יוסף הצדיק, לא היתה בתו של אשר כלל, אלא בת אשתו! (רמב"ן במדבר כ"ומו, בעלי התוספות ומושב זקנים בראשית מו"ז). האם אין כאן הוכחה, כי גם בת האשה נחשבת "בת"?

החיד"א (שם) מביא על כך מתוספות בכתב יד, שסרח נקראה בתו לפי שגידלה בביתו. הוי אומר, לא נקראה בתו מפני שהיתה בת אשתו, אלא מפני שגידלה בביתו. (בנושא זה עיין עוד שו"ת "שאלת יעבץ" ח"א סי' קס"ה).

דף נ"א אמרו לו בניו שמע ישראל

"מזל טוב"

בספרו "תורה לשמה", המיוחס לבעל ה"בן איש חי" זצ"ל, מעלה הגאון רבי יוסף חיים מבגדאד, שאלות שונות, כדי לפרסם ברבים שאלות ותשובות שהציבור אינו יודע כיצד לנהוג בהם.

שמורות עיניו עמדו להעצם. זו תקופה ארוכה שהוא נתון בחרדה גדולה בעטייה של פרשה שגולל עליו שותפו לעסקים. לא ארך הזמן עד שאזר אומץ, קם מכסאו ופנה אל הנהג: "אולי גם אותי תעיר, כשנגיע לתניה?"

- "אין בעיה. רק תאמר לי באיזה ספסל אתה יושב".

- "בספסל החמישי ליד החלון".

- "לך לישון. יהיה בסדר. לילה טוב".

ישן... לפני היללה אני שם סוללה של שעונים מעוררים סביב מיטתי, וגם אותם אני שומע רק אחרי שהשכנים מתקשרים. אז, תעיר אותי חזק. אל תתבייש. בקיצור תעשה כל מה שצריך כדי להוריד אותי מן האוטובוס".

- "אל תדאג אמרתי לך. אתה באוטובוס לא תשאיר".

- "אני מודה לך מאד, אדוני".

- **האוטובוס יצא מפאתי העיר.**

שאון חרישי בקע ממערכת המיזוג המעולה. הנהג עמעם את התאורה הפנימית באוטובוס, ומיודענו שקע בשינה נעימה.

לימים, כשניסה לשחזר את שאירע במהלך שנתו נזכר, כי יתכן שתוך כדי שנתו עלו באוזניו צעקות הרון אף וחמימה, קולות של דחיפה והמולה, חבטות ומלמולים נרגשים, אך בעת שישן בנעימים לא היה לו כל ספק, כי הם היו חלק מחלום נפלא שהתרגש עליו.

האוטובוס גלש באיטיות לתחנתו האחרונה, ומיודענו ניעור לטפיחה קלה על השכם: "אדוני. הגענו. חיפה".

- "חיפה?".

- "כן. מה חשבת, נוסעים לאמריקה?".

- "אבל אני ביקשתי ממך לעצור לי בנתניה".

- "ותשמע, אם היית מבקש ממני לעצור לך בנתניה, הייתי עוצר לך. מה אתה חושב? היה פה איזה נוסע שישב בספסל החמישי, בצד שמאל, כאן בצד המקביל אליך. הוא ביקש ממני להוריד אותו בנתניה, והוא הזהיר אותי, שגם אם הוא ישן חזק ולא מתעורר, אוריד אותו מהאוטובוס בכך".

אל תשאל מה היה פה.

הוא ככלל היה ער. עצרתי את האוטובוס בצומת של נתניה, המתנתי שיירד, אבל הוא לא ירד. ניגשתי אליו, חשבתי אולי הוא נוהג לישון עם עיניים פקוחות. הפצרתי בו לרדת, אבל הוא הסתכל עלי בעיני גלל. הבנתי שיש לי פה עסק עם חולה ירח. התחלתי להזכיר לו שהוא ביקש שאוריד אותו בנתניה, אבל הוא התחיל לרטון ולצעוק, "לא ביקשתי ממך, מה אתה רוצה ממני?". לא היתה לי ברירה. הבן אדם ביקש, אני עושה. תפסתי אותו עם המזוודה שלו, גררתי אותו מחוץ לאוטובוס, בסיוע של כמה אנשים טובים שהבינו מה קורה פה, ובסופו של דבר, אחרי מאבקים מתישים הצלחתי לסגור את הדלתות של האוטובוס ולהמלט על נפשי מהמשוגע הזה. תאמין לי, כשאתה פותח את היום שלך באוטובוס, אף פעם אין לך מושג איך הוא ייגמר.

בקיצור, אם היית מבקש לרדת בנתניה, חביבי, היית בנתניה".

- "אדוני הנכבד, אני הוא האיש שביקש לרדת בנתניה. אני יושב בספסל החמישי בצד ימין, ואתה הורדת את האומלל שישב בספסל החמישי בצד שמאל...".

הנהג המסור לא ידע את נפשו, ומיודענו למד לקח, כי כאשר דבר חשוב עומד על הפרק לא הולכים לישון. אם לא תשאיר ער - לא תגיע.

★ ★ ★
חיים זורמים. שעוטים. מתקדמים. רצים. עפים.

בירוק ה', אנשים רבים מאד זכו להצטרף אל לגיון לומדי הדף היומי, מתוך הפנמה והבנה, כי זה הדבר שצריך לעשות, וכשצריך - עושים.

מאידך, עצם העובדה שב"מאורות הדף היומי" עדיין לא הקימו שיעורי דף היומי שמספר המשתתפים בהם זהה למספר המתפללים בבתי הכנסיות מוכיחה, כי ככל הנראה יש אנשים הסומכים על כך, שבעתיד, לכש... יתחילו ללמוד. כאשר יהיה... אחרי ש... כבר נתפוס את הרכבת ונצטרף אליה.

די להקשיב לנהייתם של יהודים מבוגרים שלא השכילו להצטרף לשיעורי תורה בצעירותם, כדי להבין, שאם נרדמים צעירים, מתעוררים קשישים.

גברת מזל טוב: באחת משאלותיו (סי' רס"ד) מתמקד רבי יוסף חיים באדם ששם אמו "מזל טוב". והנה, מנהג עירם היה, שאשה אשר ילדה בת, יכנסו הקרובים לאחל "מזל טוב" ותו לא! אין מוסיפים ואין גורעים, אין מנסחים ברכה או איחול אחר. האם גם לבנה של גברת מזל טוב מותר לאחל לה "מזל טוב" לרגל הולדת אחותו בתה.

אחד המקומות היותר מפורשים בהם מצאנו שבנים קראו לאביהם בשם, הוא בסוגייתנו.

שמע ישראל: גמרתנו מספרת, שבשעה שעמד יעקב אבינו להפרד מן העולם, קרא לבניו וביקש לגלות להם את הקץ, אך נסתלקה ממנו שכינה. או אז, עלה בלבו חשש, שמא מפני שאחד מבניו אינו שלם באמונה, לא נתנוהו משמים לגלות להם את הקץ. ענו בניו ואמרו לו "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", לאמר, כולנו מאמינים בקב"ה ללא פקפוק ועוררין.

רש"י מפרש, כי "לאביהם היו אומרים", היינו: שמו היה ישראל, ולפיכך אמרו "שמע ישראל - ה' אלוהינו ה' אחד".

כיצד זה פנו אל אביהם בשמו הפרטי?

בעל ה"לחם יהודה" (הלכות קריאת שמע פרק א' הלכה ד') מתרץ, כי הם פנו אליו בתארי כבוד, "אדונינו אבינו ישראל", ובאופן זה אין כל מניעה לכנות את האב בשמו הפרטי, ואילו גמרתנו קיצרה וכתבה "שמע ישראל" בלבד, ללא תארי הכבוד שהוסיפו בני יעקב.

ישראל מורה על שררה: תירוץ מעניין כותב השל"ה הקדוש (פרשת ויחי - דרך חיים תוכחות מוסר אות ג'): "ושם ישראל מורה על גדולה ושררה, וכשקראו אותו ישראל, כאילו קראו אותו אדונינו".

תירוץ זה נאמר על כך שיצחק אבינו קרא בשם אביו אברהם, בברכו את יעקב אבינו, "ויתן לך את ברכת אברהם". היאך השתמש בשם אביו? מפני שהשם "אברהם" חצוב מן הפסוק "אב המון גויים", והוא כינוי של חשיבות (שו"ת תירוש ויצהר סי' ס"ט, לגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזון, אבי"ד פלונסק).

לגבי גברת "מזל טוב", מסיק הגאון רבי יוסף חיים, כי אחר שמצאנו שכאשר קריאת שם האב בשמו דרך חשיבות או כדי לכבדו - מותרת ללא חשש, הרי כל שכן שכקורא את שם אמו דרך ברכה ותפילה כמנהג העולם, מותר לעשות כן ללא חשש.

דף נ/א ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד...

אמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בקריאת שמע

אחר הפסוק הראשון של קריאת שמע, "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", אנו אומרים בלחש "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". גמרתנו מבארת, מדוע אומרים "ברוך שם" ומדוע בלחש? שבשעה שיעקב אבינו ע"ה אסף את בניו, הם אמרו לו, "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", לאמר, כולנו מאמינים בקב"ה, והפטיר יעקב "ברוך שם...". לפיכך, גם אנו אומרים "ברוך שם" אחר "שמע ישראל", אך בלחש, כי "משה רבינו לא אמרו" בתורה.

כידוע, רבים הם הפיוטים והשבחים להקב"ה שאנו אומרים בתפילות, סליחות, יוצרות ועוד, ומשה רבינו ע"ה לא אמרם. מדוע, איפוא, לוחשים דווקא את "ברוך שם"? במה נתייחד "ברוך שם" מיתר התפילות שלא אמרם משה?

"ברוך שם", הפסקה בקריאת שמע: הצ"ח מבאר, כי שונה "ברוך שם" שהוא אמירת שבח המפסיקה בין פסוקי קריאת שמע שכתב משה רבינו בתורה, ולפיכך לוחשים אותו (ועיי' מהרש"א). לאור טעמו זה מסיק הצ"ח הלכה למעשה, כדלהלן.

בתפילת יום כיפור קטן בערב ראש חודש, אומרים את הפסוק "שמע ישראל" ואחריו "ברוך שם". יש מקומות שנהגו לאמרו בקול רם, ויש מקומות שנהגו לאמרו בלחש. הצ"ח כותב, כי לפי דבריו, צודקים אלה שאינם חוששים לומר "ברוך שם" זה בקול, מפני שהפסוק "שמע ישראל" הנאמר בתפילת יום כיפור קטן אינו מצוות קריאת שמע, וכל לחישתנו "ברוך שם" נובעת מכך, שמשה רבינו לא הכניס את "ברוך שם" כחלק ממצוות קריאת שמע... אין, איפוא, כל מניעה לאמרו בקול.

ברם, הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל ("יחכמת שלמה" על שו"ע או"ח סי' ס"יא) מקשה על דבריו, כי אם נפרש את הגמרא כמוהו, הרי אנו נוהגים להלכה שלא כגמרתנו, אלא כדברי המדרש.

לאיזה מדרש מכוון רבי שלמה קלוגר?

קנאת המלאכים: ובכן, כידוע, ביום הכיפורים נוהגים קהילות ישראל לומר "ברוך שם" בקול בעת קריאת שמע. זאת, לאור המדרש הכותב טעם שונה מגמרתנו מדוע לוחשים "ברוך שם", לפי שמשה רבינו ע"ה למד את נוסח "ברוך שם" מן המלאכים, ומפני כך לוחשים אותו, כדי שלא יתקנאו בנו. לפיכך, ביום הכיפורים שישאל נקיים כמלאכים, המלאכים אינם מתקנאים בנו על אמירת "ברוך שם" (טור או"ח סי' תרי"ט).

פסיקה זו אינה כטעם גמרתנו, שהרי לפי הגמרא גם ביום הכיפורים יש לומר "ברוך שם" בלחש, לפי שלא אמרו משה רבינו! לא היה, איפוא, על הצ"ח להסיק להלכה מדברי גמרתנו, אחר שהתקבל טעמו של המדרש להלכה.

משנתבונן בדברי הגמרא ובדברי המדרש ניווכח, כי הם סותרים, לכאורה, זה את זה.

★ ★ ★
הרימו את כוס היין של פורים, ליגמו לגימה הגונה והבטיחו לעצמכם ולביתכם, כי בשנה הבאה כעת חיה, כבר תזכו לסיים את המסכת השביעית במסגרת הדף היומי! אכן כן, מיום פורים זה עד יום פורים הבא, יילמדו שבעה מסכתות ומחצה במסגרת הדף היומי.
כה לחי!!!

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 93-67-570-03
mendelson@meorot.co.il
בברכת התורה העורך

מענה לשון

דף נ/א שהיו אומרים היום על לבבך "היום על לבבך"

המשנה בסוף פרק "מקום שנהגו", מונה שלושה דברים שעשו אנשי יריחו שלא כהלכה. בביאור אחד ממנהגים - "כורכין את שמעו" - נחלקו אמוראים, ולדעת רבא "היו אומרים 'היום על לבבך', דמשמע: 'היום על לבבך', ולא מחר על לבבך!". כלומר, לדעת רבא, ביריחו לא פסקו כראוי פסוק זה בקריאת שמע.

כדי להבין קביעה זו נעניין במבנה של הפסוק כולו (דברים ה'): **"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך"**. זהו "משפט מורכב". כלומר, משפט שבו שני חלקים: חלק עיקרי (המודפס לעיל באותיות מודגשות), וחלק טפל, המשועבד לחלק העיקרי, ונקרא "פסוקית". בחלק העיקרי של המשפט נאמר, ש"הדברים האלה" צריכים להיות "על לבבך", והפסוקית (באה כאן באמצע החלק העיקרי), נועדה להרחיב ולפרט מהם "הדברים האלה": "אשר אנכי מצוך היום". מכאן, שהמילה "היום" הנה חלק מהפסוקית, והיא מתארת את **הזמן שבו צו הדברים**. לעומת זאת, בחלק העיקרי של המשפט, שבו הוזהרנו שהדברים האלה יהיו על לבבנו, התורה לא הגבילה זאת לזמן כלשהו.

דברי רבא נפסקו הלכה למעשה בשו"ע (או"ח סימן ס"א, סעי' ט"ו): "צריך להפסיק בין היום על לבבך, ובין 'היום לאהבה', שלא יהא נראה היום ולא למחר" (נע"ע ב"טור" ו"בית יוסף" בסעיף כ"ד בסימן הנ"ל).

להערות ותוספות לפינה הלשונית:
frank@geronimedia.net

מנינים

דף נד/א פתיחת פי האתון

לשוחח בשפה שמיימית

על הפסוק (מבדבר כב/כח) "ויפתח ה' את פי האתון" (פרש הספורנו: "כמו ה' שפת תפתח". השוואה זו דורשת הסבר.

הסביר הסבא מסלובודקה זצ"ל: החיות מתקשרות ביניהן בשפתן שלהן. ברם, כאשר חיה משוחחת עם יצור אנושי, ברור לכל כי "ויפתח ה'" את פיה.

כמו כן, בן אנוש משוחח עם הדומים לו. אך כדי להתפלל לפני הרהר העולם ולשוח לפניו, הוא זקוק לגם בורא כדי שיוכל לדבר בשפה שמיימית... (קונטרס לשון הקודש).

דף נד/א נבראו בערב שבת בין השמשות... ויש אומרים אף המזיקין...

אנשי בין השמשות

יש אנשים, היה אומר הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, הפוסחים על שני הסעיפים. אינם משתייכים לא לכאן ולא לכאן. נזקם של אלו - ש"אנשי בין השמשות" היה קורא להם - גדול מאד. בבין השמשות נבראו המזיקים...

בשורה משמחת

ניתן לרכוש את הספר

"דבר שמואל" (הוצאה חדשה)

ביאורים הערות וחידושים

על סדר הדפים במסכת פסחים

מאת הרב הגאון שמואל ברוך אליעזרוב זצ"ל

ניתן להשיג ב"אוצר הספרים"

רח' לבוש מרדכי 4 גאולה ירושלים

שהרי בגמרא נאמר, כי "משה רבינו לא אמרו" ואילו המדרש אומר, כי משה רבינו למד "ברוך שם" מן המלאכים!?

ה"מגן אברהם" (שם, ס"ק ח' וב"מחצית השקל"י) מסביר, כי משה רבינו אכן למד "ברוך שם" מן המלאכים, אך הוא לא כתבו בתורה בפסוקי קריאת שמע, ולכך מתכוונת גמרתנו באמרה "משה רבינו לא אמרו" [ולפי זה יתכן, שאין הפירוש בגמרא כדברי הצ"ח, עיי' "חכמת שלמה" שם].

מכל מקום, שומה עלינו לברר, אם אחר שתקנו לומר "ברוך שם" בקריאת שמע, הקורא קריאת שמע בלא "ברוך שם" אינו יוצא ידי חובה. בשאלה זו נחלקו הפוסקים (ראה "מגן אברהם" סי' ס"א ס"ק י"א וב"משנה ברורה" ס"ק כ"ט), וה"ב"אור הלכה" (שם, ד"ה "אחר") מצדד כדעת הסוברים, שאי אמירת "ברוך שם" אינה מעכבת את קיום מצוות קריאת שמע, תוך שהוא מוכיח זאת גם מגמרתנו המספרת על אנשי יריחו שקראו קריאת שמע בלא אמירת "ברוך שם" [לדעת ר"י] ולא מיחו בידם חכמים.

מעלת "ברוך שם": את מעלת "ברוך שם" מסביר רבי יהושע אבן שועיב, תלמיד הרשב"א, חברו של הריטב"א ורבו של רבי מנחם בן זרח, כי "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", מבהיר ומחדד את הרמוז ב"אחד", שהקב"ה הוא מלך יחיד לעולם.

"שמע ישראל" ו"ברוך שם", כנגד י"ב שבטים: סוד נפלא כותב המדרש, כי "שמע ישראל... ו"ברוך שם...". ששה תיבות כל אחד, ויחד ששים עשרה תיבות, כנגד שנים עשר השבטים.

"ברוך שם" - לא אתנחאת בתפילה: מעניין לציין את דברי ה"בית יוסף" (או"ח סי' ס"א אות י"ג), כי יש להזהר, שעמי הארצות לא יטעו לחשוב, כי אמירת "ברוך שם" בלחש היא מעין אתנחאת קלה בתפילה, ויתחילו לשוחח זה עם זה... ואילו הרשב"א (שו"ת ח"א סי' תנ"ב) כתב, כי יש נוהגים לומר את כל קריאת שמע בלחש! מדוע? "שאילו אומרין אותו בקול רם, אולי יבטח האחד על השמיעה בקרוא אותו הציבור", אך יש נוהגים לקרוא בקול (והובאו דבריו בשו"ע שם). הרמ"א (שם) כותב, כי "מכל מקום, יאמרו פסוק ראשון בקול רם, וכן נוהגין".

נחתום את המאמר בהסבר נאה על לחישת "ברוך שם". בשו"ת "ביע אומר" (ח"א או"ח סי' ל"ה) מקשה, וכי המלאכים אינם שומעים תפילה בלחש? הרי אנו מתפללים תפילת העמידה בלחש בשפת לשון הקודש, כדי שישמעונו המלאכים ויסייעונו? האדמו"ר מצאנו זצ"ל מסביר (שו"ת "דברי יציב" או"ח סי' פ"ג), כי שירת המלאכים היא בקול רעש גדול אדיר וחזק, ובאמרנו "ברוך שם" בחשאי, אנו מראים בכך שאיננו יכולים להתדמות להם, או אז אינם מתקנאים בנו.

לילדים היתה אורה!

- סיפור השבוע
- המסע המרתק לדרום אפריקה (המסך 4)
- נושאי השבוע
- עד מתי מותר לאכול מירות שמיטה?
- מה למדו חנניה מישאל ושריה מן הצנזרעים?
- למה מברכים על האש במוצאי שבת?
- מדוע מברכים על האש במוצאי יום כיפור?
- מה אסור לעשות בחול המועד?
- למי מותר להסתפר בחול המועד?
- מדוע אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בקריאת שמע?
- הכרן הגדול שלבש כפפות משי?
- מדוע קרבן תמיד נקרא "קרבן תמיד"?
- יתר המדורים הקבועים:
- תורה מסיני
- שאל אביך
- גם אהנו

1-700-70-87-88

מאורות הדף היומי נראה אחרת

חדש ממאורות מהיום, קל למצוא 'ווארט' טוב

הופיע כרך ד'

מתוך סדרת הספרים המאגדים את עלוני מאורות השבועיים.

מספר עותקים: 280 לכל עמוד

מקום הפצה: משרד מאורות - בני ברק. זמן: 1 פתח חתם סופר 5 ירושלים. מ"ה ישראל 14. אישור: רבא 3 רבנים: הורדים 5 הפצה ואשית מלחים

לעילוי נשמת הר"ר שמואל פוטוק ז"ל

ב"ר דב בעריש הלוי ז"ל מחסידי סוכוטשוב ת"א נלב"ע י"ב אדר א' תשנ"ב

וזוגתו מרת **רבקה רחל פוטוק** ע"ה

ב"ר שמשון זליג הלוי ז"ל נלב"ע כ"ט סיון תשנ"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת הר"ר יהודה זאב קוטליאר ז"ל

ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"ז אדר ב' תשס"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת הר"ר אהרן חיים פונס ז"ל

ב"ר אלימלך ז"ל נלב"ע י"ד אדר תשנ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת מרת הענה פרידלנד ע"ה

ב"ר אברהם יהודה ז"ל נלב"ע י' אדר תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת מרת איטה עטקא מיצמכר ע"ה

בת יבדלחט"א ר' מרדכי שמואל טלר הי"ו נלב"ע ד' אדר ב' תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י ידידינו ר' בנימין מיצמכר הי"ו